

2. Кодекс України про адміністративні правопорушення. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>

3. Закон України № 2657-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо протидії булінгу (цькуванню)» від 18.12.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-19>

4. Вирок Житомирський районний суд Житомирської області від 30 квітня 2025 р. у справі № 278/6643/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/126976576>

5. Вирок Підволочиський районний суд Тернопільської області від 16 жовтня 2025 р. у справі № 604/653/25. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/131023325>

Смаглюк Олександр Володимирович,
професор кафедри кримінального права
та криминології навчально-наукового
інституту права та психології Національної
академії внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук, доцент;

Скорик Вадим Олександрович
начальник управління інформаційно-
аналітичної підтримки ГУНП у Сумській
області, кандидат юридичних наук

ПРО ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ ЗА НЕЗАКІНЧЕНЕ КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ

На сьогоднішній день частинами 1-4 ст. 68 Кримінального кодексу України (далі – КК) передбачені засади призначення покарання за незакінчене кримінальне правопорушення. У більшості випадків вчинення особою незакінченого кримінального правопорушення становить менший ступінь суспільної небезпеки у порівнянні із закінченим. Проте, чітко описані у КК правові наслідки вчинення незакінченого кримінального правопорушення, які б відрізнялись від аналогічних закінчених діянь, почали з'являтися з прийняттям Закону України (далі – ЗУ) від 15 квітня 2008 р. № 270-VI «Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо гуманізації кримінальної відповідальності». Ст. 68 КК була доповнена частинами другою і третьою наступного змісту: за вчинення готування до злочину строк або розмір покарання не може перевищувати половини максимального строку або розміру найбільш суворого виду покарання, передбаченого санкцією статті (санкцією частини статті) Особливої частини КК (ч. 2); за вчинення замаху на злочин строк або розмір покарання не може перевищувати двох третин максимального строку або розміру найбільш суворого виду покарання, передбаченого санкцією статті (санкцією частини статті) Особливої частини КК (ч. 3).

Водночас такі, безсумнівно, позитивні зміни, пов'язані з диференціацією та пом'якшенням кримінальної відповідальності за незакінчене кримінальне правопорушення, призвели до неоднозначного їх тлумачення. На це неодноразово звертали увагу науковці. Наприклад, В. Бурдін зазначав, що у випадках, коли в санкції статті Особливої частини КК передбачено довічне позбавлення волі, положення про необхідність скорочення покарання не можуть бути реалізовані, оскільки таке покарання не є строковим і не може мати частин у виді однієї другої чи двох третин [1, с. 75].

Для виправлення такого «недоліку» постановою № 8 від 12 червня 2009 р. Пленум Верховного Суду України (далі – ПВСУ) доповнив іншу свою постанову №7 від 24 жовтня 2003 р. «Про практику призначення судами кримінального покарання» пунктом 6-1, у якому серед іншого зазначив, що правила частин 2 і 3 статті 68 КК не можуть бути застосовані при призначенні покарання особі, яка у віці 18 і більше років вчинила злочин, за який передбачено найбільш суворий вид покарання – довічне позбавлення волі, оскільки цей вид покарання є таким, що виключає можливість визначення його половини чи двох третин.

Проте, запропоновані ПВСУ роз'яснення не дали відповіді на питання щодо можливості призначення покарання у виді довічного позбавлення волі в принципі у випадку вчинення незакінченого кримінального правопорушення. Відповідь на це питання з'явилась з прийняттям ЗУ від 7 вересня 2016 р. № 1492-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення виконання кримінальних покарань та реалізації прав засуджених», яким ст. 68 КК була доповнена четвертою частиною, яка на сьогоднішній день визначає, що довічне позбавлення волі за вчинення готування до злочину та вчинення замаху на злочин не застосовується (курсив наш – О. С.), крім випадків вчинення злочинів проти основ національної безпеки України, передбачених статтями 110, 111, 111-1, 112, 113, кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку, передбачених статтями 437-439, частиною першою статті 442 та статтями 442-1 і 443 КК (із змінами, внесеними ЗУ № 2160-IX від 24.03.2022, № 3233-IX від 13.07.2023, № 4012-IX від 09.10.2024).

Чи допомогли роз'яснення ПВСУ та відповідні законодавчі зміни одноманітному розумінню та тлумаченню суддями ст. 68 КК? Судова практика свідчить про протилежне.

Так, ОСОБА 6, вироком Калуського міськрайонного суду Івано-Франківської області від 14 червня 2018 року була засуджена за ст. 15 ч. 2, ст. 115 ч. 2 п. 13 КК до покарання у виді позбавлення волі на строк 12 років за вчинення злочину за наступних обставин. 24 липня 2017 року приблизно о 17 годині в приміщенні кімнати АДРЕСА_2, перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, на ґрунті раптово виниклих неприязних відносин з метою позбавлення життя

ОСОБА_8 схопив зі стола ніж та завдав йому два цілеспрямовані удари у життєво важливу ділянку тіла грудну клітку зліва і шию, а також заподіяв різані рани лівої руки, однак злочин не було закінчено з причин, які не залежали від волі ОСОБА_6, оскільки потерпілий зміг втекти з приміщення кімнати та покликати на допомогу, після чого йому було надано своєчасну медичну допомогу. Ухвалою Апеляційного суду Івано-Франківської області від 09 серпня 2018 року вирок суду першої інстанції щодо ОСОБА_6 залишено без зміни. Верховний Суд постановою колегії суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду ухвалив: вирок Калуського міськрайонного суду Івано-Франківської області від 14 червня 2018 року та ухвалу Апеляційного суду Івано-Франківської області від 09 серпня 2018 року щодо ОСОБА_6 змінити, зменшити призначене йому покарання за ст. 15 ч. 2, ст. 115 ч. 2 п. 13 КК України до 10 років позбавлення волі. Мотивом такого рішення став висновок Суду про те, що кримінальне правопорушення, за яке засуджено ОСОБА_6, не відноситься до злочинів, за які може бути призначено покарання у виді довічного позбавлення волі, тому при призначенні покарання ОСОБА_6 за ст. 15 ч. 2, ст. 115 ч. 2 п. 13 КК підлягали застосуванню положення норми ст. 68 ч. 3 КК, а призначене йому покарання не могло перевищувати двох третин максимального строку, тобто 10 років позбавлення волі [2]. Таким чином, суддями Касаційного кримінального суду були проігноровані положення п. 6-1 постанови ПВСУ №7 від 24 жовтня 2003 р. «Про практику призначення судами кримінального покарання» щодо неможливості застосування правил, передбачених ч. 2 і ч. 3 ст. 68 КК при призначенні покарання особі за злочин, за який передбачено найбільш суворий вид покарання – довічне позбавлення волі.

Отже, у наведеному прикладі очевидним є неоднакове тлумачення суддями різних інстанцій змісту частин 3 і 4 ст. 68 КК.

Більше того, навіть судді різних палат Касаційного кримінального суду демонструють різний підхід до застосування положень ст. 68 КК.

Так, вироком Скадовського районного суду Херсонської області від 25 листопада 2016 року ОСОБА_6 засуджено за ч. 2 ст. 15, п. 1 ч. 2 ст. 115 КК до покарання у виді позбавлення волі на строк 12 років за вчинення злочину за наступних обставин. 19 вересня 2013 року ОСОБА_6 в період з 21:00 по 22:30, перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, у будинку АДРЕСА_1 під час сварки на ґрунті ревнощів з метою вбивства двох осіб умисно завдав удару ножем ОСОБА_8 у ліву частину грудної клітки, заподіявши тяжке тілесне ушкодження, небезпечне для життя, а потім тим же ножем удару ОСОБА_9 у ліву частину грудної клітки, заподіявши тяжке тілесне ушкодження, небезпечне для життя. Після цього ОСОБА_6 вийшов з будинку, залишивши потерпілих у непритомному стані, тим самим виконав усі дії, які вважав необхідними для вбивства ОСОБА_8 та ОСОБА_9, але

злочин не було закінчено з причин, які не залежали від його волі, оскільки потерпілим вчасно було надано медичну допомогу. Апеляційний суд Херсонської області ухвалою від 30 січня 2018 року вирок місцевого суду залишив без змін. Верховний Суд ухвалою колегії суддів Першої судової палати (курсив наш – О. С.) Касаційного кримінального суду прийняв рішення відійти від правового висновку колегії суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду, наведеного у попередньому прикладі, визнав його помилковим і передав матеріали провадження на розгляд об'єднаної палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду. Таке рішення суд мотивував тим, що виключення з можливих до призначення покарань за незакінчений злочин довічного позбавлення волі не виключає можливості застосування іншого виду покарання, що в них міститься. Зокрема, у ч. 2 ст. 115 КК таким є позбавлення волі від 10 до 15 років. На думку Суду, логіка законодавчих змін до ст. 68 КК свідчить про те, що необхідність доповнення її частиною четвертою у зазначеній редакції була обумовлена саме неможливістю застосування її частини другої та третьої до злочинів, за які передбачено покарання у виді довічного позбавлення волі. Але це не означає, що така гуманізація покарання тягне за собою, так би мовити, її подвоєння крім виключення можливості застосування у таких випадках довічного позбавлення волі, ще й виключення можливості призначення покарання у виді позбавлення волі більшого, ніж на 7,5 або 10 років відповідно [3].

Диференціація кримінальної відповідальності шляхом пом'якшення покарання залежно від стадії вчинення кримінального правопорушення, яка передбачена у ст. 68 КК, є цілком справедливою. Проте, існуюча в сучасній редакції ч. 4 ст. 68 КК суперечить принципу правової визначеності і не дозволяє суб'єктам реалізації кримінального законодавства однозначно розуміти і тлумачити норми, передбачені частинами 1-4 ст. 68 КК. На нашу думку, таку ситуацію можна виправити доповненням частини 4 ст. 68 КК положенням щодо неможливості застосування «зменшення покарання» за готування до злочину і замах на кримінальне правопорушення у випадку, якщо санкцією статті (частини статті) Особливої частини КК передбачено покарання у виді довічного позбавлення волі.

Список використаних джерел

1. Бурдін В. М. Призначення покарання за незакінчений злочин. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. 2012. Вип. 4. С. 73–84. URL: <https://rep.dnuvs.ukr.education/server/api/core/bitstreams/97c63bfb-e3c8-4490-b85f-f4cd26acc270/content>
2. Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 31 січня 2019 року. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79601131>
3. Ухвала Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 15 серпня 2019 року. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83782895>